

I. 571. 693

zdj

1690

17 2 33

ОСИП НАЗАРУК

- Назарук Ось

НА СПОКІЙНІМ ОКЕАНІ

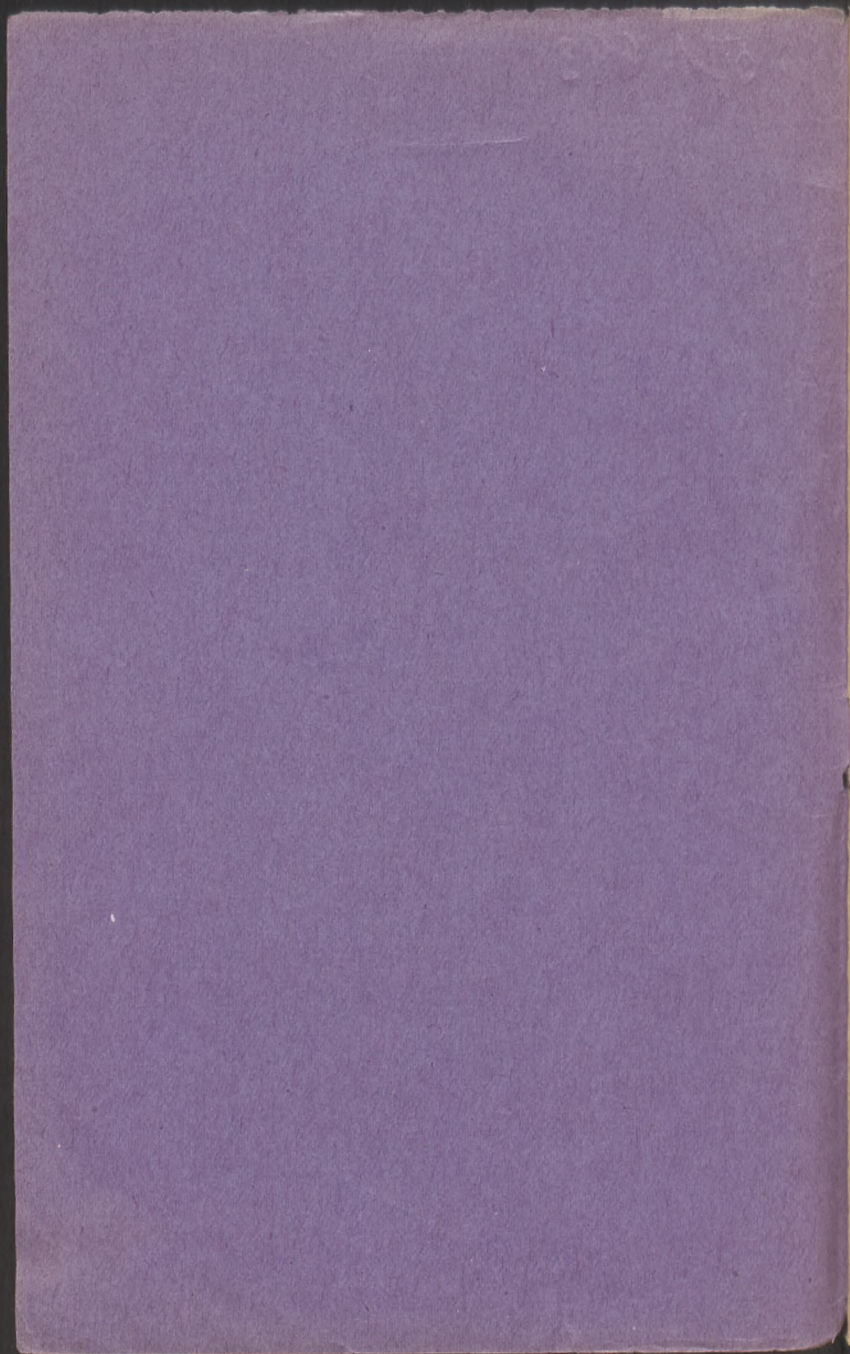
Вражіння і думки з дороги

на спокійному океані

Львів 1934

ЛВІВ ✻ БІБЛІОТЕКА ✻ 1934

Української Народньої Обнови (УНО)

ОСИП НАЗРУК

НА СПОКІЙНІМ ОКЕАНІ

Вражіння і думки з дороги

ЛЬВІВ ✻ БІБЛІОТЕКА ✻ 1934
Української Народньої Обнови (УНО)

Biblioteka Narodowa
Warszawa

30001011679262

I. 571. 693

Відбитка з „Нової Зорі“

З друкарні Наук. Т-ва ім. Шевченка у Львові

Зміст: Про найглибше з моїх політичних переживань і про те, чому я його аж тепер описую. — Моя прогулька з панями до столиці Бритійської Колумбії на острові Спокійного Океану. — „Місто соняшного блиску“, в котрім все паде дощ. — Там стоїть будівля як мрія гарна. — І чудовий пам'ятник перед нею. — Як виглядає 17-літня найбільша господиня світа. — Куди йшли школи з квітками і з вінками. — Кого шанувало англосаксонське робітництво. — Як розпростерлися мов скатерть океану цілі століття бувальщини. — Що говорив таємний голос. — Про головний насінник зла нашої землі. — Про скритоубийників батьків твоїх. — Про ще гірших наслідників їх, котрими ти чванишся. — Про велике добро яке нам зробила цариця Катерина зруйнувавши Січ. — Порівняння славних козаків запоріжських з дикими Татарами. — Як повторився танець п'яних Мамаїв на Україні. — Не зле тихе слово про отаманів ріжних загонів чорної віспи та натлої смерти. — В сніговії блистів Київ вежами, церквами — і що ми з нього зробили тої зими. — Вина і кара. — Котре було найдурніше діло Галичан за 1000 літ їх історії? — Українці, Індіяни й Англійці. — Чи годна англійська королева зломати кінську лідкову голими руками? — Слово про божевільних на престолі. — Привид страшної різні над Спокійним Океаном. — Чи нас приженуть як худобу на той пир кривавий, чи ми прийдемо самі? — Хто може найскорше перешкодити українському народови збудувати собі власну державу. — Мій Патмос і буря на нім. — Як дзвонили і дзвонять віконниці Вікторії. — Що ліється зі стадами перелетних птиць коли буря поранить або убіє провідників їх. — Про найбільшу загадку нашої історії.

„Victoria, the evergreen, the city of
sunshine“...

Не можу думкою опустити берегів
Спокійного Океану, щоби не зазначити,
що там зазнав я найглибшого зі
всіх моїх політичних вражіннь. Так...
Там воно було найглибше, хоч у старій
Європі бачив я й переживав упадок ве-
ликих чужих держав і наших двох дер-
жав і прихід революції й інші дуже бо-
лючі річи. Та мимо всего того не в Євро-
пі наступив перелом у моїм світогляді,
тільки там, за океаном.

Десять літ відкладав я сю працю —
не з лінивства, тільки в надії, що знайду
спокійний час, щоб якнайлучше викона-
ти ту роботу. Тимчасом замість вільного
часу в спокою — наспіла недуга. Отже
хоч не сподівався я, що сю роботу прий-
деться робити в часі коли мені віддиху
не ставатиме, то треба її зробити тепер,
нехай і поспішно, бо може бути ще
гірше. А треба тому, бо вірю, що прецінь
колись наспіє час, коли й українська мо-
лодь схоче не тільки політикувати й у-
чити старших, але схоче вчитися сама.
І тоді зачне вона шукати, чи не остави-
ли їй досвіду і думки своєї батьки її,
особливож ті, що переживали часи най-

більшої війни і найбільшої революції. Тут обмежуся тільки до короткого опису мого найглибшого політичного вражіння.

До Америки приїхав я ще республіканцем, хоч в Європі бачив я вже своїми очима мабуть всі світла і тіни республіканської системи. Просто не було часу внутрішню зібратися і не було зовнішньої спонуки, котра моглаб олицетворити і скристалізувати в собі витягнений з обсервації досвід. Потрібний до внутрішнього зібрання спокій знайшов я в часі мого довгого подорожування по чужині, а згадану висше спонуку, котра для мого політичного думання чи радше відчування (що також в політиці значить мабуть бльше ніж думання) мала рішаче значіння, хочу якраз описати.

То було ще заки я виїхав з Венкувера. На підставі пляну моєї політично-агітаційної обїздки по наших громадах за морем, виробленого професором Боберським, котрий добре знав тамошний терен, мав я в Венкувері пару свобідних днів часу. Отже я хотів той час використати й запитав наших тамошних людей, що в околиці Венкувера варт побачити. З річей, які вони мені вичисляли, вибрав я три (розуміється крім дрібних як оглянення прегарного парку і кеньйону і т. п.): 1) відвідини наших робітників-дроворубів в лісах коло Венкувера, 2) відвідини оселі Індіян, колиш-

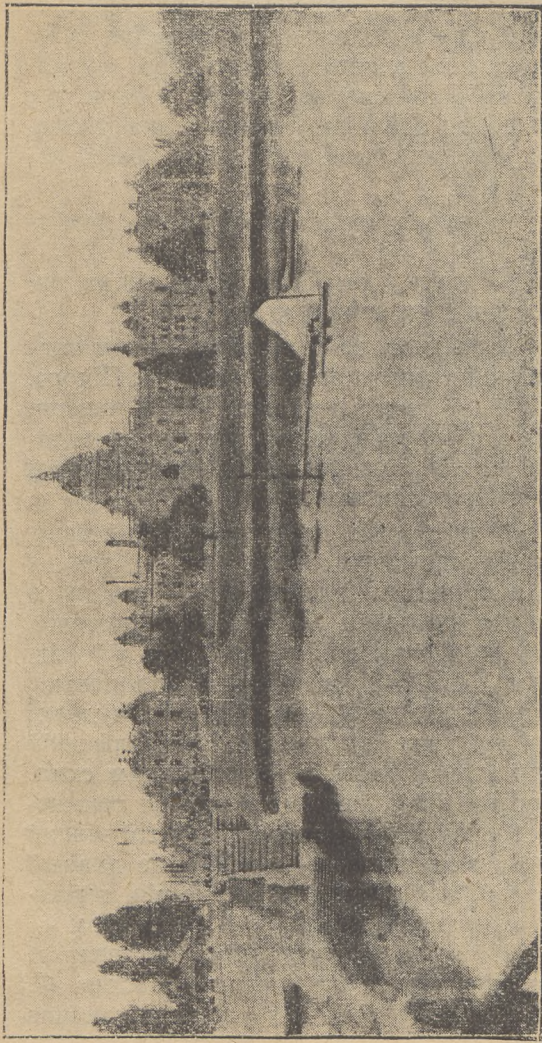
ніх панів тої прекрасної землі й 3) від-
відини столиці Бритійської Колюмбії,
Вікторії, збудованої на острові тої самої
назви. І на сій третій прогульці, в котрій
були ласкаві товаришити мені наші та-
мошні пані (бо то була робуча днина і
мущини були заняті), зустріла мене та
пам'ятна для мене пригода.

З Венкувера до Вікторії плили ми
кораблем. Настрій був дуже веселий. На-
ші пані, котрі вже нераз були в Вікторії,
описували мені те гарне місто і говори-
ли, що тамошні мешканці з гордістю
називають його: „Вікторія, ді евергрін.
де ситі оф соншайн“ (Вікторія, вічно
зелене місто соняшного блиску). При-
тім впевняли мене, що ні одній з них не
лучалося, щоби в часі прогульки до то-
го міста не падав зливний дощ, серед
котрого не видно навіть одного промін-
чика сонця і що такий дощ тріває в Ві-
кторії часто й цілий день. Самі побачи-
те, як виглядає те „ситі оф соншайн“...
додавали сміючись.

Корабель доїжджає до пристані сто-
лиці Бритійської Колюмбії. Погода така
прегарна, що кращу трудно собі уявити.
Висідаємо. Був гарний, весняний ранок.

Дійсно, Вікторія така гарна, як ка-
жуть її мешканці.

Дуже близько від місця де ми висі-
дали, таки в пристані над самим бере-
гом моря, стоїть парламент Бритійської
Колюмбії. Будівля як мрія гарна, з бі-

Гарячий Британської Колумбії в миті Вікторії на острові той самої назви.

лого каменя, з високою банею по середині. Своїм положенням пригадує дуже гарне положення мадярського парламенту над берегом Дунаю, тільки тут вражіння очевидно далеко могутніше, як море могутніше від ріки, навіть великої.

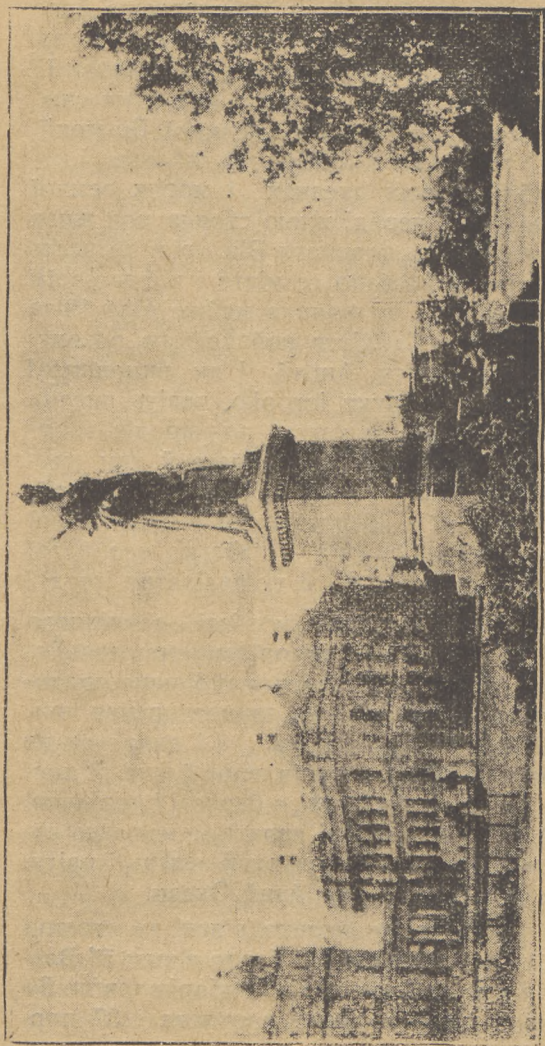
А перед парламентом стоїть пам'ятник.

Мабуть не багато буде таких пам'ятників на земній кулі.

Властиво, на питання, що в нім надзвичайне, я відповівби спокійно: Нічого.

А на друге питання: Чому ж кажеш, що мабуть мало таких пам'ятників на цій земній кулі, я відповівби: Дайтеж мені його описати.

Уявіть собі прямокутну підставу, приблизно двічі висшу ніж ширшу, з одностайного, гладенького мармору, в кольорові цятки, краски легко рожевої, немов бурячкової, веселої. На тій підставі стоїть у весь ріст молоденька, струнка дівчинка, літ коло 17, чудової краси і дуже симпатична. В королівській короні на голові, з королівським скиптром у руці, спертим на рамени так, немовби він був за тяжкий для тої ніжної як квітка дівчинки-дитини. І не дивота! Бо се і для мущини не легка річ, держати скиптр влади і бути її осередком — в найбільшій державі світа, яку знає та колинебудь знала історія людства. О, не легка се річ! А та дівчинка-дитина

Памятник королевы Виктории († 1819 † 1901) перед парламентом Британской Колумбии
в месте Виктория над Спокойным Океаном.

взяла на себе той тягар і держала його 63 роки. Так, шістьдесят і три роки, аж поки срібний волос не покрив голови її, аж поки смерть не взяла її з руки тяжкого берла королів Великої Британії, що має землі в п'ятих частях світа і кораблі на всіх океанах і морях земної кулі. Так, переді мною стояла мов жива молоденька королева Вікторія, на честь котрої й названо се місто і котра своїм правлінням виповнила майже ціле 19-те століття. Століття найвисшого розвитку і розцвіту Англії. І як виповнила! Возьміть у руки історію, навіть писану людьми, що належать до народів ворожих Англійцям, а знайдете й там приблизно таку оцінку королевої Вікторії: „Розумна й обережна, мала вироблений політичний досвід“... Кілько особистої праці коштувало се ту делікатну істоту!

В вічно зеленім місті соняшного блиску стоїть найгарніша королева Великої Британії, стоїть найбільша господиня світа, стоїть як олицетворення привітності і молодости — і дивиться на найбільший з океанів земної кулі. В довгим, поважнім одязі, з берлом і короною. А за нею прегарні палати, а над нею синє-синє небо, а довкруги зелень і цвіти, а перед нею Спокійний Океан.

Гей, якже далеко відси до столиці її! І аж сюди сягало берло влади її! Влади з Божої ласки, не з виборів товпи. Бо вона порфірородна королева і 37 пор-

фірородних поколінь було перед нею, що видали її, про котру навіть вороги писали: „Розумна й обережна, мала вироблений політичний досвід і змисл“ ..

Квін Вікторія! Найбільша господиня найбільшої держави світа...

І мимохить пригадався мені державний гимн Великої Британії, котрий так поважно звенить у всіх п'яťох частях світа.

Але що се?

Я відвернувся й побачив, як надходили шкільні діти парами. Дівчатка і хлопчики. З вінками і цвітами в руках. Тут і там біля них учителька або учитель. Ішли зовсім тихо, без ніяких співів, без розмов.

Щойно тепер запримітив я, що на підставі пам'ятника королевої Вікторії стояло вже немало таких і подібних вінків як наднесли ті школи, що тепер надійшли. Значить, вони спізналися. І може тому йшли так тихо, не знаю.

Я запитав наших пань, що се за парада. Вони й пояснили мені, — але я вже сьогодні, по 10 літах, не можу собі пригадати, чи се був день імянин, чи уродин королевої Вікторії, чи інше державне свято. А тоді я не записав собі того, бо мені здавалося, що того ніколи не забуду. І ще одного не можу собі вже тепер пригадати: чи особа королевої Вікторії зроблена з того самого мarmору що підстава пам'ятника, котру я вис-

ше описав, чи з іншого. Ніяк не можу собі того напевно пригадати, хоч зовсім докладно памятаю вираз її обличча. І памятаю навіть форму, величину і краску ріжних цвітів і вінків, які були зложені на підставі пам'ятника, не кажучи вже про краску і неба і моря. А краски обличча самого пам'ятника не можу собі напевно відтворити. Здається мені, що і підстава пам'ятника і сама особа королевої були з мarmору або тої самої краски або подібної. Та напевно не можу сказати.

Аж тут зачали йти до пам'ятника — робітничі організації. Я остовпів. Дійсно — йшли дорослі, правдиві робітники, йшли в синих робітничих блюзах, тільки в чистіших як мають їх на собі при роботі, — йшли таксамо тихо як шкільні діти і таксамо несли вінки, тільки більші. Несли і клали довкруги. Тихо і поважно. Без співів, без промов. Помянули королеву свою і таксамо тихо відходили як прийшли.

І тут на той вид наступив у моїм мозку той перелік моїх політичних поглядів, про котрий я висше згадав. Як се відбувалося, памятаю вже лучше ніж краску мarmору на обличчі пам'ятника королевої Вікторії.

То було так.

Зразу дивився я немов безучасно на ті дивні для мене сцени. Потому зачало мені робитися на душі ніяково. Я ще не

знав, чому, але й сине небо і синій океан і сині блюзи робітників і тихі ряди їх дітей, що прийшли пошанувати пам'ять покійної королевої свого краю, і ті білі палати, що пишалися за тим пам'ятником мов коронки на тлі неба, — все якось зачало немов тиснути мене. Якби давило згори на долину, якби пригноблювало мозок і здавлювало серце. В моїй душі щось діялося, але я ще не знав, що. Помалу роз'яснювалося мені в умі і серці моїм; роз'яснювалося приблизно в такім темпі як раненько кріпшає ясність дня. І коли та ясність дійшла до стадії, в котрій червоніють краї облаків на небі, тоді немов раптовно усвідомилася мені вся суть справи — і кров вдарилася мені до очей і великий сором залив нутро моє. Сором за цілі ряди поколінь предків моїх і за мене. Чому?

Як часом рівночасно виростають біля себе два дубчаки і сплітаються корінням між собою, так у моїй рефлексії вибухали рівночасно два ряди думок і спліталися між собою, весь час так перенимані соромом як листя дубів сонцем. Я стидався, що я того вже передтим не впів усвідомити собі і стидався за тяжку глупоту попередників і предків своїх. А потому мій сором іще поглибився далеко глибшим почуттям: почуттям тяжкого гріха гордості, який очевидно лежав на самім дні нещастя нашого, лежав як його підстава, фундамент, підвалина. І розпростерлися переді мною

мов скатерть океану цілі століття бували і стояли переді мною криваво ясні і як ножі виразні. І було мені так якби я в грудях моїх мав камяну плиту і якби хтось писав на тій плиті і рівночасно говорив те, що пише так:

— Подивися! То се робітництво великої й могутної англосаської раси може в покорі своїй прийти й пошанувати навіть мертву королеву свою, а ти й тобі подібні безсильні голодранці не могли здобутися на сто разів потрібнішу вам покору перед живим символом постійної і твердої Влади своєї гарної й багатой землі, яку Бог дав Вам у ласці своїй...

— Чи ти ще не додумуєшся, що се таке? Се гордість, гордість, гордість, — перший з гріхів головних і насінник найстрашнішого зла, яке багатьома струями від віків розливається по землі народу твого, землі повній запахів і цвітів, землі медом і молоком пливучій.

— То вона, та безмежна гордість, що бухала з предків твоїх, казала їм бунтуватися проти свого короля Данила навіть в часі коли від сходу сонця сунула на землю вашу страшна сила Татар. І тому що предки твої ззаду як скритоубийники нападали на військо оборонця свого, котре він останнім зусиллям збирав проти ворогів, і тому що предки твої глупо і нікчемно зраджували його, помагаючи ворогам, — тому

віддав їх Бог у руки тих, котрих вони уважали ліпшими від правного володаря й господаря землі своєї.

— І тому закурилася волость батьків твоїх. І тому дим до Бескида піднявся. І тому зникли з неї всі міста її, гнізда коромоли, інтриги.

— А коли й ся кара не допомгла, Бог замінив в пустиню землю батьків твоїх і віддав руїни її на господарство іншим народам на довгі століття.

— І знов на пустині тій дав їм можливість зорганізувати зовсім нову силу. Одначе й та нова сила показала гордість — ще більшу ніж була передтим! Чи ти не розумієш, які дуже горді і дуже дурні були ті „славні“ козаки твої, котрі разураз вибирали і скидали своїх гетьманів і отаманів — в часі коли від півночі йшов послухний родовому цареві солдат московський, в котрім нарешті мусів побачити опікуна свого твій нещасний народ, розбиваний тими, що не хотіли признати над собою ніякої своєї дійсної влади й ніякого порядку.

Англосаські робітники у своїх синіх робітничих блюзах йшли і йшли і вінки складали тихо у стіп камяної подобі родової господині своєї. А на таблиці в душі моїй немовби хто дальше випишував тяжкі слова:

— Йди і скажи своїм, май відвагу сказати, що грубо помиляється навіть той, що його любов до Батьківщини

своєї підняла до великої сили слова.
Помиляється, коли співає з жаром і не-
навістю:

„Се той Первий, що розпинав
Нашу Україну
А Вторая доконала
Вдову-сиротину“.

Бо хоч се правда, що Петро Первий скривавив Україну, але правда й те, що та Україна так страшно розпустила була дітей своїх, що вже нікому життя на тій Україні не було від харцизятства дітей її, котрих нарешті мусів хтось чужий взяти в руки, коли свому не дали завести порядку. А Катерина Вторая, що зруйнувала твою улюблену „Січ“, не зробила тим навіть найменшого зла народови твою, а навпаки, помогла йому посунути лавою з плугом своїм у далекі степи Чорного Моря аж до соленої води його і ген під височезні гори Кавказу. Та Катерина Вторая мала інші великі гріхи, але зруйнуванням „Січи“ зробила добродійство народови твою...

Я здригнувся на ту думку мовби почувши богохульство. Та на камяній плиті в душі моїй падали далше важкі як олово слова:

— Коли ти вмієш думати, то думай же, нпр. над сим: Що варт тоді була твоя улюблена „Січ“, бачиш чейже по тім, що вона без одного вистрілу все віддала війську Катерини. Гльорифікуй-

же ту Січ дальше, а виховаєш на таких самих „лицарів“ потомство своє. То раз. А два: Чи бачив ти або чув про таке диво, щоб на якімсь великім просторі землі існувала денебудь яканебудь влада і за близько пів тисячеліття існування свого не оставила по собі ні одного кусника муру, тільки вали з землі і гною на котрих в неладі стояли кепські і кепсько пильновані гармати та шуваром покриті нужденні шопи. Таж пустинні кочовики, арабські номади, приблизно за такий час оставили по собі в далекій Еспанії могутні камяні кріпости і такі чудові красою палати, що виглядають ще сьогодні як серпанок-коронка в марморі кована, а долівки в них як живий мак і грядки незабудьок. А що за той час оставили в недалекім Криму ті Татари, котрих ти чомусь називаєш дикими! Скажи, будь ласкав, чомуж Татари, що оставили по собі кріпости і прегарні палати з водограями, мають бути дикі, а твої улюблені січові козаки мають бути культурні, хоч не оставили по собі нічого кромі пісень про Мамаю і інших пяниць непросипних або про те, якто вони „мінjali жінку за тютюн і люльку“... „Гарний“ взірець!

Мені робилося щораз більше прикро, болюче прикро. А англосаське робітництво в синіх блюзах дальше йшло тихими рядами поклонитися памяти Представниці родовой влади своєї. А

мені в душу дальше западали тяжкі слова:

— То було два. А три: Чи ти гадаєш, що коли Січ Запоріжська за близько пів тисячі літ не додумалася до іншої форми влади як до посипування сміттям голов нещасних отаманів своїх і до скакання в бочку з дегтем, то булаб додумалася потому? Ой ні братчику, ні. Її таки треба було зліквідувати. Бо якби того була не зробила цариця Катерина, то мусулманські Татари булиб до сеї пори мали свою державу в Криму й до сеї пори булиби брали ясир з земель України і ти сьогодні бувби може невольником проданим Татарами десь у глибину Азії і з тобою тисячі таких як ти. А що, приємно булоб бити чолом до самої землі перед паном своїм і тихесенько скавуліти під канчуком його? Від того, братчику, освободила тебе і твоїх цариця Катерина і тому не маєш причини кидати камінням на пам'ять її*).

На душі від таких думок робилося моторошно. А синьоблюзе англосаське робітництво йшло дальше перед пам'ят-

*) Запорозьких козаків не треба мішати з городовими козаками, елементом осілим і культурним. Запорозці були переважно добичники, котрим було все одно кого грабити. Їх інтереси були схожі з інтересами Татар: одним і другим залежало на тім, аби хліборобське населення не заорювало степів. Вже гетьман Богдан мусів криваво здавити анархічне повстання Січи.

ник цариці своєї, йшло з дивною покурою, від якої аж жар обливав мене. І дивний внутрішній голос говорив мені дальше якби в мізку різьбив:

— Так, так. Треба було вже давно перевести ревізію основ, на котрих відбувалося виховання молодих поколінь народу твого. А що ви в свій час не зробили сього, то коли окрадену землю твою збудили в огні великім, заскакали по землі батьків твоїх ті самі постаті з тою самою душею, що їх так справедливо вигнала з Січи цариця Катерина, розігнавши на сто вітрів. Тепер страшні духи їх вернули з вітрами тими і з давними гріхами своїми і знов зачали старий божевільний танець п'яного Мамая по Україні. Ти бачив їх у тих самих довжезних шликах по саму землю, в часі коли чесний жовнір не мав чим покрити наге тіло своє. Ти бачив тих п'яних отаманів від ріжних загонів чорної віспи та всякої іншої наглої смерті. Ти навіть помагав їм здирати і в болото кидати шапку Мономаха, що на короткий час заблїстїла на голові легального представника старої влади України. Пригадай собі! „В сніговії блистїв Київ вежами, церквами, вулицями йшли Германці рівними рядами, везли зброю і обози і тяжкі гармати. З ними їхала Данила заплакана Мати“... Памятаеш? Так евакуювався з Києва легальний Гетьман України, котрого рід уже правив нею.

Забирався під чужою сторожею, бо свої в діявольській гордості своїй чигали на те, щоб убити його. Ти знаєш се докладно, бо і ти був між ними.

Мені на спомини ті зачало робитися горячо, хоч острів Вікторії, на котрім я стояв, має лагідний клімат. А дивний голос говорив:

— Тепер волочишся як неприкаяний по чужих землях і морях і рівночасно з тобою волочиться безліч таких як ти. Волочитеся як вічні Жиди, ні, — як безпанські собаки! Жадні спокою бодай на чужій землі, жадні окрушин з чужого стола. Ти знаєш історію свого племені, котра зачала відбуватися на яві майже тисячу років тому. Спорий се шмат часу і багато, дуже багато дурниць зробили за той час діти гої землі, але повір мені, що найбільшою дурницею, яку Галичани колинебудь зробили, було те, що в осені 1918 року по Рождестві Христовім помогли наддніпрянським руїникам, потомкам лугарів і нетягів, облягти Гетьмана України в Києві й довели до упадку влади його. І якраз у тій найбільшій глупоті мусів і ти помачати пальці свої... Знаєш? Уже більшої глупоти племя твоє не зробить ніколи, бо більша глупота — неможлива. А ти себе за розумного мав! І всі ті тумани, що були там ще довше ніж ти, але не бачили, до чого йде, хоч очі мали, думали, що вони розумні.

Сором пік мене як огонь. Тут я вперве спробував немов боронитися сам перед собою, кажучи: Алеж бо ті Галичани були молоді й ідеалісти чистої води й думали, що добре діло роблять.

— А хтож тобі казав, що вони були старі або що не були ідеалісти або що вони думали, що зле роблять? І пощо ти говориш непотрібні річі? Сподіваюся, що бодай тепер додумаєшся вже, що паде на совість твою! А саме той тягар, що звалився на нарід України, та невинна кров, що покрила її від краю до краю, ті судороги голоду, що потрясали нею, ті ломання костей по льохах чрезвычайки, той жах і те безмежне упокорення, яких вона не зазнала відколи сягає пам'ять її. Сподіваюся, що вже розумієш, що неволі України під царями навіть рівняти не можна до тих адських тортур, у які загнали її руйніники, котрим помагав се робити ти і такі як ти. Май цивільну відвагу признатися до того, що ти робив і май цивільну відвагу сказати се товаришам глупоти своєї! Бо як ніхто з вас, що робили те жахливо дурновате діло, не зрозуміє й не осудить бездонної глупоти його, то глупота того злочинного діла стане традиційною святістю в історії племені твого і можуть минути сотки літ заки з нього вимісять копанням глупоту батьків його. Так, так, придивися добре тим робітничим рядам, що

тихо йдуть під мертвий пам'ятник господині краю сего, що дав і тобі притулок і пристановище. Батьки їх дійшли сюди ще в часах коли не було тої прекрасної залізниці, якою тебе довели до Великого Океану сего. Вони йшли сюди крізь чорні пущі і дебри, нераз у жаху смертельнім, в голоді й холоді, шарпані дикими звірами, серед безнастанної борні з племенами дуже подібними до того, з якого ти походиш: вони, ті племена, мали гарні вишивки і гарні народні пісні і велику гордість і рідну дочку її анархю. І тому побідили їх батьки тих, що тепер так тихо йдуть під мертвий пам'ятник мертвої монархії сеї. Побідили їх і багато таких як вони, побідили, бо могла ними правити навіть делікатна рука слабої дівчинки тої, котру онде бачиш на ставині пам'ятника того. А твоїми предками в гордості їх не могли правити навіть такі Гетьмани, що кінські підкови ломали голими руками!... І тому Бог послав на предків твоїх страшні степові навали: великі довгі пожежі і тяжку владу чужинців. Послав і буде посилати аж поки не зміниться серце їх.

— А як не зміниться ніколи?

— То ніколи не побачите своєї держави як вуха свого! І на завше останете „народом, який відроджується“. І так будете „відроджуватися“ аж поки архистратиг Михаїл не затрубить, щоб іти вже на Йосафатову долину.

— А може лучше йти до бою під команду вождя вибраного з найлучших, уже досвідчених в бою, ніж бути під владою якогось дегенерата, котрий виродиться й без власної вини, просто через довге існування роду? — шибнуло мені крізь думку. І не то від пам'ятника, не то з товпи англосаського робітництва, не то від далеких просторів Спокійного Океану надійшла відповідь:

— Ні, не ліпше. Дегенерація се дуже релятивне поняття. Он ген далеко за сим Океаном Спокійним, при другім березі його, є стара Держава Сходьчого Сонця, а в ній царствує рід, якого початки тонуть у мряковині століть — і якось не чути про звироднення роду того. А колиб і було воно, то ще й тоді лучше житиме й розвиватися нарід, ніж під найлучшими демагогами „з вибору“. Тиж у неприкаянім волоцюжництві своїм вже був або ще будеш у Баварії, де довгі століття володів рід Віттельсбахів. В нім майже що другий потомок його мав звичайно признаки умової недуги. Тиж бачив, як загосподарований той край! Які в нім чудові міста, які прегарні дороги, як там управлені поля, які там академії мистецтв, які пишні мов мрія палати! Чи може бачив ти щось подібне на своїй Україні з часів, коли нею правили виборні отамани, грязюкою посипувані? Не буде з вас ніякої нації поки не пошануєте й

останню слабосильну дитину в колиці з легального роду свого! Бо тільки думка, що вона є і становить живий центр України і сили її, може двигнути сили ваші на неймовірні подвиги. Бачиш сей океан, що мерехтить як синя скатерть у золотім світлі сонця? На водах і берегах його будуть розграватися найбільші бої людства, які колинебудь були або будуть. І на страшну криваву гекатомбу приженуть аж над береги його, приженуть полки з народа твого, приженуть їх як худобу — страхом і терором, приженуть гинути за інтереси гнобителів своїх. Або — велитень наряд твій може над се море прийти сам, як приходить хозяїн домовитий, щоб оглянути місце суперництва з найбільшими народами земної кулі. Одно і друге залежне від того, чи признаєте ви трівко родового хозяїна над землею своєю, чи кождий з вас схоче вроздріб продавати політичні „впливи“ свої аж поки вся ваша інтелігенція не опиниться на шпіонській службі всіх можливих правительств і не буде вже інтелігента не-шпіона кромі ідіота, якого ніхто наняти не схоче. Чейже зрозумієш, що з народу, котрий мавби таку інтелігенцію, до кінця світа ніхто держави створити не годен...

— Не годен, не годен, не годен, — немов зашургали ноги англосаського робітництва і дітей його.

Дивна парада перед кам'яним пам'ятником королевої Вікторії кінчилася.

На тлі синього-синього неба підносився монумент хисткої як лілея дівчинки в короні, з тяжким королівським скиптром у руці, в довгій поважній одязі. Вона своїм усміхом немов питала-говорила: „Знаєш, найгрізніші морські вовки і найбільш криваві сухопутні розбишаки клонили голови свої переді мною, хоч я не дуже сильніша від дитини. Чи й у твоїм народі можливе щось подібне? Чи відважишся бодай ти сказати їм, що се для них потрібне, хоч не конечне, розуміється не конечне, бо ніде не стоїть написано, що й твої Івани мусять дзконче попасти між правителів світа“.

В кільканацять місяців опісля я відважився виступити отверто на публичних зборах з пропагандою ідеї українського монархізму між робітництвом нашим, між типовим фабричним пролетаріатом. Було се в великім місті Детройті, у столиці Форда, при вулиці Грайлінг, в Українськїм Народнїм Домі. І там я переконався, що наше робітництво має глибоко вкорінений інстинкт державний. Воно не тільки прийняло монархічну ідею як свою але так скоро її поширило між собою, що я ще сам своїми очима бачив у Детройті в якийсь час опісля такий величезний демонстративний похід нашого пролетаріату під гетьманськими прапорами.

що в чужім мільйонів місті мусіли спинити всяку комунікацію та зі здивуванням питали, що се таке? З того ясно, що коли українська мнимо „учена“ інтелігенція не перешкодить своєму народови здобути свою державу, то він її здобуде!

Так острів Вікторія на Спокійнім Океані, на котрім положена столиця Бритійської Колюмбії, став для мене моїм Патмосом. І здавалося там мені, що я „бачив там нове небо і нову землю, бо перве небо і перва земля перейшли і моря вже більше не було. І бачив я город святий, новий Єрусалим, що сходив від Бога з неба, приготований як невіста украшена чоловікови своєму“.

А чи мали рацію наші пані, котрі говорили, що ні одній з них не трапився ще в Вікторії день без дощу? Мали, ще й яку! Правда, я ще за погоди відійшов з ними зперед памятника Вікторії й за погоди оглянули ми головні вулиці столиці Бритійської Колюмбії та її дійсно пречудовий парк, що пригадує дечим Стрийський Город у Львові. В тім парку така маса розцвилых цвітів найріжніших красок, що подібної оргії кольорів я ще ніколи не бачив. Але запаху в тім парку майже не чути: здається, що вся сила тих плеканих там цвітів іде власне на витворення красок, дійсно чудових, величавих! Ті цвіти і травники плекають там Китайці, від ві-

ків спеціалісти в розвиванні таких прикмет у цвітах, рослинах, рибах, птицях і людях, які вважають найпотрібнішими або найкращими. Я бачив їх там, як вони поралися мовчки і працююто мов мурашки зі спеціальними огородничими приладами, як рівно обтинали траву і різного рода сикавками поливали квітки і прегарні травники ріжними способами.

Та й вони помилилися щодо потреби підливання, хоч які вони спеціалісти в тих справах! Бо в скорім часі як не насупилося таке сине до недавна небо! І як не зачали надпливати по нім хмари з Великого Океану! Чорні бо чорні! І як не затанцював вітер вулицями Вікторії та по чудових парках її і ген високо по темнім-темнім небі!

Серед напів переляканих і напів радісних окликів наших пань: „А ми вам не казали?!“ добігли ми вже прані великими каплями дощу до якогось готелю, де взяли кімнату, в котрій довго перечікували чорну тучу і бурю, що шалала над островом і містом Вікторії. І не було видно ні одного промінчика сонця в тім „ситі оф соншай“... ні одного шматочка небесного блакиту. Все покривали тяжкі чорні хмари, що сунули мов великанські клуби диму від Великого Океану серед нестримного реготу громів, що котився вулицями надморської столиці. А як на хвилину уставав, чути було як в цілім місті зве-

ніли віконниці й вивіски, котрі ще досі звенять мені в ухах, коли згадаю „Вікторію ді евергрін, де ситі оф соншайн“. Та мимо тої чорної тучі Вікторія на завсіди остане в моїй пам'яті такою як її люблять представляти її мешканці: „Вікторія, вічно зелене місто соняшного блиску“.

Воно в моїх споминах належить до тих міст, які я ще раз хотівби побачити перед смертю, хоч знаю, що не побачу.

* * *

А в зв'язку з темою, яку я тут представив, мав я ще одну розмову з якимсь англосаським подорожником. Хто він був, трудно сказати: ні то подорожник, ні то мисливий, ні то учений дослідник. Було се в поїзді, що їхав безмежними преріями. Погода виглядала на осінню, коли вже птиці збираються до перелету в теплі краї. І на се зійшла бесіда. Він оповів мені таке: Два англосаські учені кількадесять літ свого життя присвятили вистудіюванню перелетних птиць і написали працю про свої студії. Цікаві річі вислідили вони. Отже перелет тих птиць на далеких просторах відбувається під родовим проводом. То значить, на переді перелетних ключів птиць летять провідники все одного й того самого роду. Коли буря убе їх або так поранить, що вони стають неспосібні до проводу, стадо звичайно крутиться на місці і

дуже терпить. Буває, що й пропаде, коли пуститься в дорогу. Мабуть тому, бо нема вже в нім тих, що мали спеціально виплекану орієнтацію серед вітрів і ріжних струй воздуха, серед надморських мряк і т. п. Ті два учені ствердили також, що коли в часі висиджування яєць загибель зустріне птиць того провідного роду, то оставші по них яйця висиджують інші птиці чергою з занедбанням свого власного потомства. І таксамо старанно кормлять потому молодих з того роду. Вони очевидно інстинктом відчувають, яке значіння має провідний рід для всего їх племені...

Той чужий чоловік, що оповідав мені може звичайну для нього річ, ані не додумувався, з яким болем слухав я його оповідання. З болем тому, бо я надармо старався розв'язати найбільшу загадку нашої історії: Що було причиною затрати того інстинкту самозбереження в нашій народі, інстинкту, який зберегли в собі інші народи, далеко більше неспокійні ніж наш, інстинкту, який зберегли в собі навіть звірята. А ми не зберегли ні інстинкту ні розуму, тільки якась безмежна гордість залила в нас усе: і здібність до обсервації і здібність до роблення висновків і здібність до науки. А зате виробила в нас відповідно велику здібність до собачого самопониження перед чужими, до неймовірного крутійства, щоб якось закрити свою нік-

чемність і т. д. А яке те крутіство подібнісенке на протязі століть! І все прикривалося якоюсь ідеєю. За старої царської Москви ті, що продавалися в нас на її услуги, агітували за Московію „во імя благочестивого православія“, а за теперішньої большевицької Москви ті, що продалися на її услуги, агітують за червоною Московію „во імя інтересів бідного пролетаріату“, — словом, все знайдеться якась ідея навіть для найгіршого злодія. І все ті злодії вміли викликати довіря до себе й недовіря до дійсних патріотів України. І се власне трагедія тої гарної землі. З хвилиною коли та трагедія скінчиться, та земля здобуде свою незалежність, — не скорше.

*

Звалений недугою, в ліжку писав я сю частину споминів своїх, в котрих кожде слово правдиве. Писав я се, дослівно — лежачи і дослівно — з болем серця мого, писав в надії, що вплину сим на поправу й уздоровлення хорої душі народа свого, бо *sanabiles fecit Deus nationes*. І від їх морального зусилля та від їх розуму залежить доля їх. Бурі між народами зриваються часто несподівано. Та хто не має перед бурею вже добре приготованої організації-будівлі, той не матиме де схоронитися, бо в часі бурі і тучі ніхто вже не буде ні домів, ні навіть огорож...

Отже — *sursum corda!*

В Адміністрації „Нової Зорі“

можна дістати отсі видання

Бібліотеки Укр. Католическої Організації:

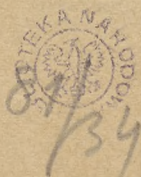
(Ціни в зл.):

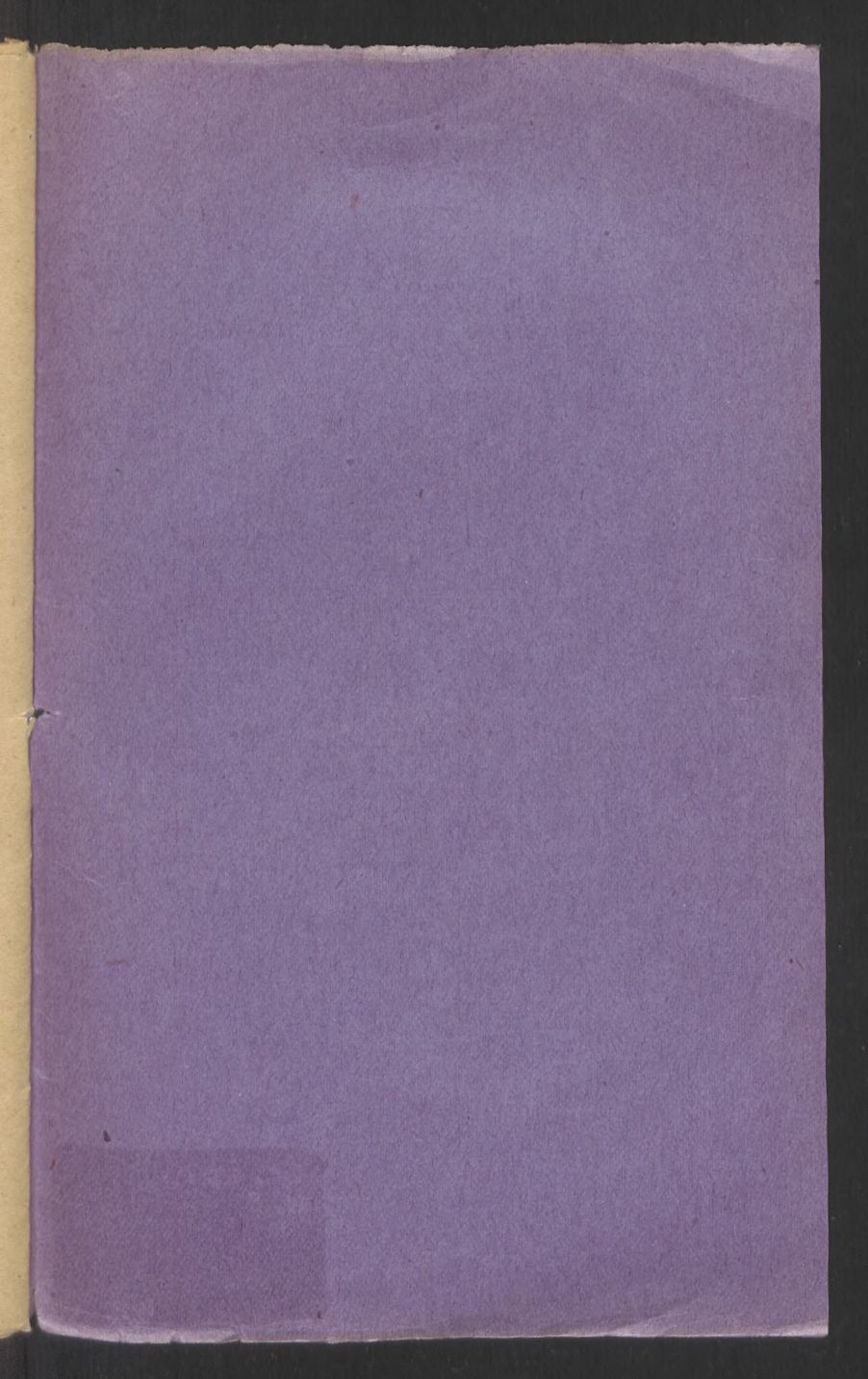
Ч. 1.	Основи соціології	3.—
Ч. 3.	Спіритизм	2.—
Ч. 4.	Життя св. Кирила і Методія	0.80
Ч. 5.	Я. Л. Секти й сектанти	0.60
Ч. 6.	С. Томашівський: Петро, перший уніяський митрополит України-Руси	1.50
Ч. 7.	Греко-католическа Церква (історія)	0.95
Ч. 8.	Д-р О. Назарук: Преса	3.00
Ч. 9.	Борці за Церкву. Часть I. Св. Павло	2.—
Ч. 11.	Д-р О. Назарук: Вчасна весна в північній Алберті	0.50
Ч. 12.	о. Т. Галуциньський: Найвищий Пастирський Уряд в Хр. Церкві	0.60
Ч. 13.	Зброя до оборони і наступу. Начерк проповіді про пресу (добровільний даток).	
Ч. 14.	о. Т. Галуциньський: Царство сатани наступає на нас	0.80
Ч. 15.	Борці за Церкву Ч. II.	2.—
Ч. 16.	Християньське виховання молоді (провідні думки Енцикліки)	0.40
Ч. 17.	Еп. Гр. Хомишин. Пастирський Лист про політ. положення	0.40
Ч. 18.	О. Назарук: Галицька делегація в Ризі	1.80
Ч. 19.	Борис Колодій: Галицька Соціалістична Радянська Республіка	0.50
Ч. 20.	о. Т. Галуциньський: Недільний Дзвін	2.00

- Ч. 21. А. Кругельський: Тилівська Схизма на Лемківщині 1.00
 Ч. 22. о. М. Карівець, ЧСВВ: Три Синодальні Архієреї 0.25
 Ч. 23. Еп. Гр. Хомишин: Про грозу духової руїни (Паст. Лист) 0.40

ИНШІ ВИДАННЯ:

- Д-р О. Назарук: Гр.-католическа Церква і українська ліберальна інтелігенція 3.00
 о. Д-р Т. Галушинський: Думка і наука Церкви в питанню літург. мови 0.20
 Д-р С. Томашівський: Десять літ українського питання в Польщі 1.50
 Д-р С. Томашівський: Наша чільна партия у власнім зеркалі. Критичні замітки. 1.00
 Д-р Ст. Томашівський: Про ідеї, героїв і політику 2.00
 О. Назарук: Роксоляна (повість). 12.00
 О. Н.: Ідеологічні основи Укр. Католическа Нар. Партії 0.50
 Проф. Л. Коплер: Релігія й політика 1.80
 С. Томашівський: Історик, політик, публіцист 1.00
 А. Ч.: На калиновім мості (Листи до молоді) 0.80
 Д-р Осип Назарук: Католицький журналіст обвинувачений за державну зраду 1.30
 Станіслав Лось: За конструктивну політику на Червоній Русі 1.00

Бібліотека Укр. Католическої Організації

(Ціни в зл.):

Ч. 1. Основи соціології	3.—
Ч. 3. Спиритизм	2.—
Ч. 4. Життя св. Кирила і Методія	0.80
Ч. 5. Я. Л. Секти й сектанти	0.60
Ч. 6. С. Томашівський: Петро, перший уніятський митрополит України- Руси	1.50
Ч. 7. Греко-католическа Церква (історія)	0.95
Ч. 8. Д-р О. Назарук: Преса	3.40
Ч. 9. Борці за Церкву. Часть I. Св. Павло	2.—
Ч. 11. Д-р О. Назарук: Вчасна весна в північній Алберті	0.50
Ч. 12. о. Т. Галушинський: Найвищий Пастирський Уряд в Хр. Церкві	0.60
Ч. 13. Зброя до оборони і наступу. На- черк проповіді про пресу (до- бровільний даток).	
Ч. 14. о. Т. Галушинський: Царство са- тани наступає на нас	0.80
Ч. 15. Борці за Церкву Ч. II.	2.—
Ч. 16. Християнське виховання молоді (провідні думки Енцикліки)	0.40
Ч. 17. Еп. Гр. Хомишин. Пастирський Лист про політ. положення	0.40
Ч. 18. О. Назарук: Галицька делегація в Ризі	1.80
Ч. 19. Борис Колодій: Галицька Соція- лістична Радянська Республіка	0.50
Ч. 20. О. Т. Галушинський: Недільний Дзвін	2.30
Ч. 21. А. Кругельський: Тілявська Схиз- ма на Лемківщині	1.00
Ч. 22. о. М. Каровець ЧСВВ. Три Сио- дальні Архієреї	0.25
Ч. 23. Еп. Гр. Хомишин: Про грозу ду- хової руйни (Пастирський Лист)	0.40
Ч. 24. А. Ч.: Українська молодь Хри- стові	0.60

можна дістати
в Адміністрації „Нової"
Львів, ул. Став

Biblioteka Narodowa
Warszawa

30001011679262